

บทบาทคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์กับการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์อย่างยั่งยืน

THE ROLE OF THE SANGHA IN SURIN PROVINCE IN PROMOTING
SUSTAINABLE EDUCATIONAL WELFAREพระมหาปราษฎ์ ชาคโร¹, พระครูพิพัฒนกิจจานุรักษ์² และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม³Phramaha Prach Jagaro¹, Phrakhruphiphatkitjanurak² and Thanarat Sa-ard-iam³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus¹⁻³Corresponding Author's Email: prach.mcu@gmail.com¹

Received : February 25, 2026;

Revised : April 4, 2026;

Accepted : April 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาสภาพการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน และ 3) วิเคราะห์บทบาทคณะสงฆ์เพื่อความยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ คณะสงฆ์ ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนา และนักวิชาการในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ได้เปลี่ยนผ่านจาก การให้ทานแบบจารีตสู่กระบวนการลงทุนทางสังคม (Social Investment) โดยมีจุดเด่นคือการใช้ โครงสร้างการบริหารแบบทวีภาค ที่แยกบทบาทผู้นำสงฆ์ด้านจิตวิญญาณออกจากคณะกรรมการฆราวาสที่บริหารจัดการการเงิน พร้อมทั้งใช้นวัตกรรมทางการเงินผ่าน กองทุนถาวร (Endowment Funds) ที่เน้นใช้ดอกผลบริหารจัดการควบคู่กับระบบความโปร่งใสแบบเปิดเผยต่อสาธารณะเพื่อรักษาฐานศรัทธา

จากการวิเคราะห์พบว่า ความยั่งยืนของโครงการมิได้ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินบริจาค แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการแปลง ภาวะผู้นำเชิงบารมีสู่ระบบสถาบัน คณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็น ผู้ประกอบการทางสังคม ที่สร้างความเป็นเจ้าของร่วมผ่าน Surin Sangha Model และ KUMAR-MODEL อย่างไรก็ตาม จุดเปราะบางสำคัญคือ การขาดแคลนแผนสืบทอดตำแหน่ง อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นความเสี่ยงต่อความต่อเนื่องของโครงการ บทความนี้จึงเสนอแนะให้คณะสงฆ์เร่งพัฒนาทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่และสร้างกลไกสืบทอดอำนาจที่ชัดเจน เพื่อยกระดับงานศึกษาสงเคราะห์ให้เป็นสถาบันหลักประกันทางสังคมที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: คณะสงฆ์สุรินทร์; การศึกษาสงเคราะห์; ความยั่งยืน; บทบาททางสังคม; การบริหารจัดการชุมชน

Abstract

This academic article aims to: 1) examine Buddhist educational welfare concepts, 2) investigate the current state of initiatives in Surin Province, and 3) analyze the Sangha's role in ensuring sustainability. Employing qualitative research through documentary analysis and in-depth interviews with senior monks, administrators, and local academics. Findings reveal a paradigm shift from traditional charity toward "Social Investment". Success is characterized by a Dual Structure management model, separating spiritual leadership from lay financial oversight. Financial innovations include Endowment Funds utilizing interest income and radical transparency to maintain long-term donor confidence.

The analysis indicates that sustainability depends on the capacity to transform charismatic leadership into institutional systems. The Sangha functions as social entrepreneurs fostering community ownership through the Surin Sangha Model and KUMAR-MODEL. A critical vulnerability is the lack of systematic succession planning, posing a risk during leadership transitions. The study recommends adopting modern management practices and establishing clear succession mechanisms to transform ad-hoc charity into a sustainable social safety net.

Keywords: Surin Sangha; Educational Welfare; Sustainability; Social Role; Community Management

บทนำ

สถาบันสงฆ์ดำรงสถานะเป็นเสาหลักทางจิตวิญญาณและสังคมของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนตามหลักการ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ที่ผสมผสานความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคมเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น บทบาทของพระสงฆ์ได้จำกัดอยู่เพียงการประกอบศาสนกิจหรือการสืบทอดพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ยังขยายขอบเขตครอบคลุมถึงบทบาทในฐานะผู้อุปถัมภ์การศึกษาและผู้จัดสวัสดิการสังคมแบบดั้งเดิม ซึ่งถือเป็นพันธกิจที่มีรากฐานมาจากหลักพุทธธรรมเรื่องสังคหวัตถุ 4 และหลักทศพิธราชธรรม ที่มุ่งเน้นการเกื้อกูลและสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542: 54)

ในอดีตวัดทำหน้าที่เป็นโรงเรียนแห่งแรกของสังคมไทย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545: 45) เป็นแหล่งถ่ายทอดวิชาความรู้และจริยธรรม อย่างไรก็ดีตาม ภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจสมัยใหม่ บทบาทดังกล่าวต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัว เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นตาข่ายรองรับทางสังคม ให้แก่กลุ่ม

เปราะบางที่ตกหล่นจากระบบการศึกษาของรัฐ ซึ่งสถาบันสงฆ์มีความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์เหนือกว่าหน่วยงานอื่น ในด้านต้นทุนความไว้วางใจ และความใกล้ชิดกับปัญหาในระดับฐานราก (Robert D. Putnam, 2000: 19)

บริบทเชิงพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์นับเป็นกรณีศึกษาที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นจังหวัดชายแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม เช่น เขมร กูย ลาว แต่ในขณะเดียวกันก็เผชิญกับภาวะความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและปัญหาความยากจนเรื้อรังในระดับสูง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565: 45) เยาวชนจำนวนมากในพื้นที่ชนบทขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางทุนทรัพย์และปัญหาครอบครัว แม้ว่าภาครัฐจะมีนโยบายเรียนฟรีและกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา แต่ยังคงมีช่องว่างที่ระบบราชการไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง การศึกษาสงเคราะห์โดยคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการอุดช่องว่างดังกล่าว ผ่านการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการมอบทุนการศึกษา ซึ่งมีไม่เพียงการสงเคราะห์เพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราว แต่เป็นการสร้างทุนมนุษย์ ที่สำคัญให้แก่ท้องถิ่น (กมลรัตน์ ธรรมรัตน์รักษ์, 2557: 3)

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจและศึกษาเบื้องต้นพบว่า แม้จะมีโครงการศึกษาสงเคราะห์เกิดขึ้นจำนวนมากในจังหวัดสุรินทร์ แต่ปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญที่สุดคือ ความไม่ยั่งยืน ของการดำเนินงาน โครงการส่วนใหญ่มีลักษณะยึดติดกับตัวบุคคล หรือพึ่งพาบารมีของเจ้าอาวาสหรือผู้นำสงฆ์เพียงรูปเดียว ส่งผลให้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ หรือกระแสศรัทธาถดถอย ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน โครงการเหล่านั้นมักต้องยุติลง หรือดำเนินการต่อได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้โอกาสทางการศึกษาของเยาวชนขาดความต่อเนื่อง (อภิชาติ ปานสกลิต, 2564: 48) ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า ลำพังเพียงศรัทธา และเจตนาดี ไม่อาจเพียงพอต่อการขับเคลื่อนงานพัฒนาสังคมในระยะยาวได้ จำเป็นต้องอาศัยระบบการบริหารจัดการ และ กลไกการมีส่วนร่วม ที่เข้มแข็ง เพื่อเปลี่ยนผ่านจากการสงเคราะห์แบบจารีตสู่การเป็นองค์กรสาธารณกุศลที่มีมาตรฐานและยั่งยืน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษา เรื่อง บทบาทคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์กับการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์อย่างยั่งยืน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในทางวิชาการและปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นที่จะวิเคราะห์บทบาทและถอดบทเรียนความสำเร็จของคณะสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ เพื่อค้นหารูปแบบความยั่งยืน ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย การศึกษานี้จะฉายภาพให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านบทบาทของพระสงฆ์จากผู้ให้ทาน สู่ผู้ประกอบการทางสังคม ที่สามารถระดมทุนทางสังคมและบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ไม่เพียงแต่ต่อคณะสงฆ์ในจังหวัดสุรินทร์เท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนากิจการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ทั่วประเทศ เพื่อให้วัดสามารถดำรงสถานะเป็นที่พึ่งของสังคมและร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้อย่างมั่นคงสืบไป (กรมการศาสนา, 2559: 12)

แนวคิดการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา เนื่องจากถือว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งปวง โดยมีพื้นฐานอยู่บนสภาวะ 3 ประการ คือ พุทธิกรรม จิตใจ และสติปัญญา หรือที่เรียกว่า ไตรสิกขา รากฐานการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนามีปรากฏชัดตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้าทรงวางระบบการศึกษาไว้ 2 ส่วนหลัก คือ คันถธุระ ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัย และวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การฝึกอบรมจิตใจให้สะอาดปราศจากกิเลส นอกจากนี้ ในทางปฏิบัติ พระองค์ทรงกำชับให้พระสาวกทำหน้าที่เป็น ผู้อนุเคราะห์โลก ดังพุทธพจน์ที่ว่า "จรณ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย" แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์โลก

ในมิติของ การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การที่พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนกิจการด้านการศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนทั้งทางร่างกายและจิตใจ พันธกิจนี้มีรากฐานมาจากหลักธรรม สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา และ ทศพิธราชธรรม ซึ่งเน้นความรับผิดชอบและความเมตตาต่อสมาชิกในชุมชน

ในมิติทางวิชาการและการจัดการสมัยใหม่ หมายถึง แนวคิดการศึกษาสงเคราะห์ได้ถูกตีความใหม่จากการให้ทานแบบจารีต ไปสู่การลงทุนทางสังคม การดำเนินงานในลักษณะนี้มีไม่เพียงการให้เปล่าเพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราว แต่เป็นการสร้างทุนมนุษย์ ตามทฤษฎีของ James S. Coleman เพื่อสร้างความยั่งยืนให้แก่ท้องถิ่น คณะสงฆ์จึงมีบทบาทเสมือน องค์กรภาคประชาสังคม (CSO) หรือองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร (NPO) ที่มีข้อได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ในด้านความน่าเชื่อถือทางสถาบัน และความใกล้ชิดชุมชน

เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการดำเนินงานอย่างชัดเจน สามารถเปรียบเทียบแนวคิดการศึกษาสงเคราะห์แบบดั้งเดิมกับการจัดการสมัยใหม่ได้ดังตารางที่ 1 ด้านล่างนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวคิดการศึกษาสงเคราะห์แบบดั้งเดิมกับการศึกษาสงเคราะห์เชิงการจัดการสมัยใหม่

มิติการเปรียบเทียบ	การศึกษาสงเคราะห์แบบดั้งเดิม	การศึกษาสงเคราะห์เชิงการจัดการสมัยใหม่
เป้าหมายหลัก	การบรรเทาทุกข์ชั่วคราว	การพัฒนาศักยภาพมนุษย์และความยั่งยืน
รูปแบบการให้	การบริจาคตามศรัทธา เป็นครั้งคราว	การจัดตั้ง กองทุนถาวร และการบริหารดอกผล
บทบาทของสงฆ์	ผู้รับทานและผู้ส่งผ่านบุญ	ผู้ประกอบการทางสังคม
ตัวชี้วัดความสำเร็จ	จำนวนเงินบริจาค	ความต่อเนื่องของกองทุนและคุณภาพของผู้รับทุน
กลไกการบริหาร	ยึดติดกับตัวบุคคลหรือบารมีผู้นำสงฆ์	การบริหารแบบ ทวิภาค และความโปร่งใสแบบเปิดเผย

นอกจากนี้ การขับเคลื่อนงานศึกษาสงเคราะห์ยังอาศัย ทฤษฎีทุนทางสังคมของ Robert Putnam ซึ่งอธิบายถึงการที่ผู้นำสงฆ์ใช้ทุนเชื่อมโยง ในการดึงดูดทรัพยากรและงบประมาณจากภายนอก และใช้ทุนผูกพัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมภายในชุมชน บทบาทของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนผ่านจากผู้รับทานแบบดั้งเดิม สู่การเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ที่บริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีธรรมาภิบาลเพื่อความยั่งยืน

วิธีการศึกษา

1.1 วิธีการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่บูรณาการข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนามเข้าด้วยกัน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคมและความยั่งยืนขององค์กร ร่วมกับการนำหลักพุทธธรรมเรื่องสังคหวัตถุ 4 มาเป็นกรอบในการอธิบายบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการศึกษาได้มุ่งเน้นการถอดบทเรียนจากโครงการที่ประสบความสำเร็จเพื่อค้นหากลไกที่ทำให้งานศึกษาสงเคราะห์ดำเนินไปได้อย่างมั่นคงท่ามกลางความท้าทาย

1.2 แหล่งข้อมูลและกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา แหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาประกอบด้วยข้อมูลภาคเอกสาร อาทิ แผนยุทธศาสตร์การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2566-2570) และรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้อง. นอกจากนี้ยังได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยการเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยคณะสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการ เช่น รองเจ้าคณะอำเภอปราสาท และผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพรหมสุรินทร์ ร่วมกับผู้บริหารและบุคลากรจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนในพื้นที่ และคณะกรรมการฝ่ายฆราวาสที่มีบทบาทในการบริหารจัดการกองทุน

1.3 เครื่องมือและวิธีการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการรวบรวมข้อมูล เริ่มจากการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อสร้างฐานข้อมูลเชิงทฤษฎีและบริบทพื้นที่. ตามด้วยการเก็บข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และการจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2568 ณ ห้องประชุม นวรัตน์ อาคาร 90 ปี พระพรหมวชิรโมลี. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการในการวิเคราะห์บทบาทเชิงรุกและปัจจัยความยั่งยืนของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์อย่างรอบด้าน

1.4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่รวบรวมได้จะถูกนำมาดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกตามประเด็นสำคัญ เช่น โครงสร้างการบริหารแบบทวิภาค นวัตกรรมทางการเงิน และกลไกธรรมาภิบาล จากนั้นผู้วิจัยจะทำการสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) เพื่อเชื่อมโยงปรากฏการณ์เชิงประจักษ์กับทฤษฎีทุนทางสังคมและความยั่งยืนเชิงสถาบัน. พร้อมทั้งมีการ

ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายทั้งในส่วนของการเอกสารและการสัมภาษณ์

1.5 รูปแบบการนำเสนอผลการศึกษา ผลการศึกษาจะถูกนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายบทบาทและพัฒนาการของคณะสงฆ์ในบริบทสังคมท้องถิ่น. ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลผ่านการใช้ตารางเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดการสงเคราะห์แบบดั้งเดิมกับการจัดการสมัยใหม่เพื่อให้เห็นความแตกต่างที่ชัดเจน. นอกจากนี้ยังมีการสรุปองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบแผนภาพและแบบจำลอง ได้แก่ "โมเดลพลวัตความยั่งยืน" (Sustainability Dynamics Model) และ "KUMAR-MODEL" เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความยั่งยืนในการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อย่างเป็นรูปธรรม

สภาพการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน

ตามข้อมูลของ แผนยุทธศาสตร์การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2566-2570) สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ ระบุว่า ปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์มีวัดและที่พักสงฆ์จำนวนมากทั้งในสังกัดมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย โดยมีข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2567 ระบุว่ามียอดมหานิกาย 464 วัด และวัดธรรมยุติ 366 วัด รวมทั้งสิ้น 941 วัด นอกจากนี้ยังมีที่พักสงฆ์มหานิกาย 471 แห่ง และที่พักสงฆ์ธรรมยุติ 91 แห่ง รวมทั้งสิ้น 562 แห่ง (คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ (มหานิกาย), 2566) จำนวนพระภิกษุในจังหวัดสุรินทร์มีทั้งสิ้น 8,504 รูป เป็นพระภิกษุมหานิกาย 7,924 รูป และพระภิกษุธรรมยุติ 580 รูป ส่วนสามเณรมีจำนวน 979 รูป เป็นสามเณรมหานิกาย 820 รูป และสามเณรธรรมยุติ 159 รูป ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า จังหวัดสุรินทร์มีชุมชนสงฆ์ขนาดใหญ่ ซึ่งต้องการระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเจริญรุ่งเรือง จังหวัดสุรินทร์ยังมีประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ เช่น ประเพณีแห่เทียนโพนตา และประเพณีบวชนาคแห่ช้าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

คณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ เรื่อง บทบาทคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์กับการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์อย่างยั่งยืน โดยแบ่งกลุ่มผู้สัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่ 1 กลุ่มสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ และ 2 กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีความเกี่ยวข้องกับในฐานะผู้ดำเนินการจัดงาน

กลุ่มที่ 1 สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ ในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนขับเคลื่อนในด้านการเผยแผ่และการศึกษาพระพุทธศาสนา ให้เกิดความยั่งยืนและสอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์ไทย ตามที่ วรวิทย์ ทองไทยนนท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ (2568) ได้ให้ความคิดเห็นในเรื่องของการนำนโยบายและกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ได้มีการกำหนดขึ้น ไปใช้ให้เกิดความสัมฤทธิ์ผล ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเพิ่มศักยภาพของพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอน จะต้องมีความรู้ที่

สูงขึ้นจากเดิม เนื่องจากปัจจุบันพระสงฆ์สามารถใช้ความทันสมัยของเทคโนโลยีที่มีคุณภาพที่สูงเข้าถึงได้ และมีราคาที่ไม่แพงมากเกินไป มาช่วยในการนำเสนอถ่ายทอดให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ง่ายขึ้น

การผลิตสื่อขึ้นมานั้นมีค่าใช้จ่ายในการทำและเผยแพร่ถูกลงมากเมื่อเทียบกับสมัยก่อนหน้า เจน จิรา บุญเย็น, ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ (2568) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมถึงในส่วนของงบประมาณในการสนับสนุนของทางคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ ในเริ่มแรกของโครงการนี้อาจจะยังมีไม่เพียงพอ เนื่องด้วยการขับเคลื่อนจะต้องเริ่มจากผู้ที่ทำการเผยแพร่ก่อน แต่ด้วยศักยภาพและจำนวนของผู้เผยแพร่ก็ยังน้อย ทำให้โครงการต่าง ๆ ในด้านของการพัฒนาศักยภาพของผู้เผยแพร่ยังทำได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้สรุปถึงการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องมีผู้ทำหน้าที่ในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่อย่างต่อเนื่อง และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเผยแพร่เพื่อให้งานเผยแพร่นั้นสำเร็จผล ซึ่งในอนาคตจะมีการเพิ่มในด้านของงบประมาณด้านการพัฒนาผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้มากขึ้นกว่าเดิม ปัจจุบันส่วนใหญ่มีการนำงบประมาณไปรวมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้มีการทำกิจกรรมให้มีความต่อเนื่องและรักษาประเพณีและการเผยแพร่วัฒนธรรมให้ยังคงอยู่ต่อไป และให้เพิ่มในเรื่องของการสนับสนุนงบประมาณของเทคโนโลยีที่ช่วยในการเผยแพร่ให้มีคุณภาพสูงขึ้น (พระครูฐานเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสสี, 2565: 91)

กลุ่มที่ 2 กรรมการการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์, (2568) ได้ให้ความคิดเห็นถึงสภาพในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ให้มีความยั่งยืนนั้น จะต้องเริ่มจากการปรับภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมคำสอน ให้เกิดศรัทธากับพุทธศาสนิกชนก่อน เนื่องด้วยปัจจุบันมีชาวภาพลักษณ์ของทางคณะสงฆ์ในทางที่ไม่ดีเป็นจำนวนมาก และต่อเนื่อง อาจทำให้พุทธศาสนิกชนมีศรัทธาต่อพระสงฆ์ผู้เผยแพร่น้อยลง ต้องมีโครงการพัฒนาศักยภาพและเพิ่มจำนวนของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแพรพระพุทธศาสนาให้มากขึ้นและมีคุณภาพที่สูงขึ้น อีกทั้งต้องมีการนำเอาเทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการเผยแผ่ให้เนื้อหาที่มีความเข้าใจได้ง่ายขึ้น เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ครอบคลุมมากขึ้น

นิตานถ แก้ววินัด, (2568) ได้กล่าวเพิ่มเติมปัจจัยที่สนับสนุนให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์บรรลุได้ตามเป้าหมายและเป็นไปตามนโยบายของทางคณะสงฆ์ไทยนั้น จะต้องมีการสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอต่อทุกกิจกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพที่ดีขึ้นจากเดิม โดยให้มีการเพิ่มงบประมาณในการใช้สื่อออนไลน์ของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแพรพระพุทธศาสนา เนื่องจากจะเกิดประสิทธิผลแล้วเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้มากที่สุด และตรงต่อความต้องการของทางพุทธศาสนิกชนมากขึ้น ในการทำสื่อการเผยแผ่ควรให้ทันสมัยเข้าใจง่ายไม่น่าเบื่อเช่น ทำในรูปแบบการ์ตูนสำหรับเด็ก ๆ ที่สามารถจะเข้าใจได้ง่ายขึ้นด้วย รวมถึงการปรับปรุงสื่อเก่า ๆ โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัจจุบันทำการปรับปรุงให้เกิดความน่าสนใจและน่าติดตามขึ้นด้วย

สภาพปัญหาของการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรนานาชาติ ในสถานการณ์ปัจจุบัน ส่งผลให้เศรษฐกิจตกต่ำ กระทบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแง่ลบ ทำให้การทำงานชะลอตัว ทำให้เครือข่ายองค์กรนานาชาติต้องปรับตัวใช้ประชุมออนไลน์ และเผยแผ่ผ่านสื่อออนไลน์ ในการทำความร่วมมือขยายเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เครือข่ายองค์กรพุทธต้องทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และบริหารงานจัดการองค์กรอย่างมืออาชีพ โดยใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ที่ง่ายต่อการเข้าถึงและเป็นมิตรต่อผู้ใช้ แนวคิดศาสตร์สมัยใหม่ ที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรเครือข่ายคือ ทฤษฎีบริหารเครือข่าย ทฤษฎีการบริหารความเสี่ยง และทฤษฎีการบริหารทรัพยากร (พระครูสมุห์สนธิ วุฑฒิวิโส (เจริญ รัตตะวงศ์), 2566: ก)

จากการศึกษาเชิงประจักษ์และการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้นำสงฆ์และนักวิชาการในพื้นที่ พบว่าคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์มีสภาพการณ์ดำเนินงานที่เข้มแข็งและมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าไปสู่รูปแบบการจัดการสวัสดิการสมัยใหม่อย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถจำแนกสภาพการณ์ดำเนินงานได้เป็น 3 มิติหลัก ดังนี้

1) โครงสร้างการบริหารแบบทวิภาค (อภิชาติ ปานสถิต, 2564: 52) เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดทางพระธรรมวินัยในการบริหารจัดการทรัพย์สิน โครงการศึกษาสงเคราะห์ที่ประสบความสำเร็จในจังหวัดสุรินทร์มักใช้โครงสร้างคู่ขนาน คือ ฝ่ายบรรพชิต ทำหน้าที่กำหนดนโยบายเชิงยุทธศาสตร์และเป็นศูนย์รวมศรัทธาในการระดมทรัพยากร ขณะที่ ฝ่ายคฤหัสถ์ หรือ คณะกรรมการฆราวาส ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรและการเงินโดยตรง กลไกนี้ช่วยให้การดำเนินงานมีความคล่องตัวและลดความเสี่ยงเชิงวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์

2) นวัตกรรมทางการเงินและกองทุนบุญดอกผล (อภิชาติ ปานสถิต, 2564: 48) คณะสงฆ์ในหลายพื้นที่ เช่น ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอสังขะ ได้เปลี่ยนผ่านจากการพึ่งพาเงินบริจาครายวันสู่การจัดตั้งกองทุนถาวร หรือที่เรียกว่า กองทุนบุญดอกผล ซึ่งมีหลักการสอดคล้องกับการสร้างทุนมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนา โดยมีระเบียบเคร่งครัดในการรักษาเงินต้นและนำเพียงดอกผลมาใช้จ่ายในกิจกรรมศึกษาสงเคราะห์ เช่น การมอบทุนการศึกษาและการสนับสนุนสื่อการสอน วิธีการนี้ช่วยให้โครงการมีความยั่งยืนทางการเงินในระยะยาวแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำสงฆ์

3) กลไกธรรมาภิบาลและความโปร่งใส (มาลี ตั้งจิตเจริญ, 2558: 89) หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สร้างความยั่งยืนคือการรักษาความน่าเชื่อถือทางสถาบันผ่านการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล คณะกรรมการฆราวาสในโครงการศึกษาสงเคราะห์ของสุรินทร์มักมีการเปิดเผยบัญชีรายรับ-รายจ่ายต่อสาธารณะอย่างละเอียด ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์

และการสนทนากลุ่มที่ระบุว่า ความโปร่งใสคือหัวใจสำคัญ ที่ทำให้ชาวบ้านและภาคเอกชนกล้าบริจาคตพย์ากรอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างหลักประกันทางการศึกษาให้แก่เยาวชน

สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)

ณ ห้องประชุมนวมรัตน์ อาคาร 90 ปี พระพรหมวชิรโมลี

สัมภาษณ์คณะผู้บริหาร (Interview)

ณ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์

ที่มาภาพ: พระครูพิพัฒน์กิจจานุรักษ์และพระมหาปราชญ์ ชาคโร (ก้อนเพชร), 11 ตุลาคม 2568

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและบทบาทเชิงรุก

เพื่อประกอบการเรียนรู้รายวิชา สัมมนาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย อ.ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม อาจารย์ประจำวิชา พร้อมด้วยนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา รุ่นที่ 5 บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้จัดให้มีการสนทนากลุ่ม เรื่อง “บทบาทคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์กับการส่งเสริม การศึกษาสงเคราะห์อย่างยั่งยืน” ในวันเสาร์ที่ 11 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2568 เวลา 14.30-15.30 น. ณ ห้อง ประชุมนวมรัตน์ อาคาร 90 ปี พระพรหมวชิรโมลี โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการศาสนา จำนวน 3 ท่าน คือ 1) พระครูปริยัติปัญญาโสภณ ผศ.ดร. รองเจ้าคณะอำเภอปราสาท จ.สุรินทร์ 2) พระครูชินวร โกศล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพรหมสุรินทร์ จ.สุรินทร์ และ 3) นางรจนา ทองประดับ ผอ.ร.ร.บ้านปอยเดิน (อินทศึกษา) จ.สุรินทร์

พระครูปริยัติปัญญาโสภณ ผศ.ดร.

รจ.ปราสาท จ.สุรินทร์

พระครูชินวรโกศล

ผช.จร.วัดพรหมสุรินทร์ จ.สุรินทร์

นางรจนา ทองประดับ

ผอ.รร.บ้านปอยเดิน จ.สุรินทร์

ผลสรุปการสนทนากลุ่มระบุว่าคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการทางสังคม ที่เข้าไปอุดช่องว่างที่งบประมาณรัฐเข้าไม่ถึง โดยมีบทบาทเชิงรุกดังนี้

- 1) การสนับสนุนเทคโนโลยี การจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนสมัยใหม่ให้กับโรงเรียนที่ขาดแคลน
- 2) การจัดตั้งหอพักและสวัสดิการ การให้ที่พักอาศัยและภัตตาหารแก่เด็กยากจนที่เข้ามาอาศัยในวัดเพื่อเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นจนถึงปริญญาเอก
- 3) โครงการครูพระสอนศีลธรรม ซึ่งเป็นฐานสนับสนุนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธทั่วจังหวัด

วิเคราะห์บทบาทคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์กับการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์อย่างยั่งยืน

ในการวิเคราะห์บทบาทคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์กับการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ ได้มีการนำมาวิเคราะห์ผ่านการสนทนากลุ่มย่อย เรื่อง บทบาทคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์กับการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์อย่างยั่งยืน ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2568 นั้น ผู้เข้าร่วมเสวนาทั้ง 3 ท่าน คือ 1) พระครูปริยัติปัญญาโสภณ ผศ.ดร. รองเจ้าคณะอำเภอปราสาท จ.สุรินทร์ 2) พระครูชินวรโกศล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพรหมสุรินทร์ จ.สุรินทร์ 3) นางรจนา ทองประดับ ผอ.รร.บ้านปอยเดิน (อินทศึกษา) จ.สุรินทร์ ได้สรุปและให้ความเห็นว่า การวิเคราะห์บทบาทของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ผ่านทฤษฎีทุนทางสังคม และแนวคิดความยั่งยืนเชิงสถาบัน เผยให้เห็นปัจจัยขับเคลื่อน 2 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 บทบาทผู้นำในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่สามารถแปลงปัญหาความยากจนให้เป็นภารกิจร่วมของชุมชน อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญคือการยึดติดกับผู้นำเชิงبارมี ซึ่งหากขาดการวางแผนสืบทอดตำแหน่ง จะเป็นความเสี่ยงสูงสุดต่อความต่อเนื่องของโครงการ (Gary Yukl, 2013: 154)

มิติที่ 2 การสร้างความเป็นเจ้าของร่วม บทบาทที่สำคัญที่สุดคือการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่คณะกรรมการฆราวาส ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของและพร้อมที่จะปกป้องดูแลโครงการ (มาลี ตั้งจิตเจริญ, 2558: 89)

แผนภาพที่ 1: โมเดลพลวัตความยั่งยืน (Sustainability Dynamics Model)

คำอธิบาย: แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ทุนศรัทธา ธรรมาภิบาล ความยั่งยืน

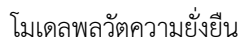
องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก อาทิ ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ร่วมกับผลการถอดบทเรียนจากการสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับพระสังฆาธิการและผู้บริหารสถานศึกษา ณ ห้องประชุมวรรัตน์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจำแนกและสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ โมเดลความยั่งยืน ฐานศรัทธาและธรรมาภิบาล ซึ่งอธิบายได้ว่า ความยั่งยืนของงานศึกษาสงเคราะห์ได้เกิดจากปริมาณเงินทุนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากสมการ: ความน่าเชื่อถือทางสถาบัน + การบริหารจัดการสมัยใหม่ + การมีส่วนร่วมของชุมชน

โดยองค์ความรู้นี้ถูกสรุปออกมาเป็น Surin Sangha Model for Sustainability และ KUMAR-MODEL ซึ่งมีฐานข้อมูลรองรับจากปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ ดังนี้:

1. K-Knowledge (ความรู้): สังเคราะห์จากบทบาทเชิงรุกของคณะสงฆ์ในการสนับสนุนเทคโนโลยี และสื่อการสอนสมัยใหม่ให้แก่โรงเรียนที่ขาดแคลน เพื่อเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้
2. U-Unity (ความสามัคคี): สังเคราะห์จากการทำงานร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) ผ่านการสร้างภาคีเครือข่ายและการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในโครงการ
3. M-Mind (จิตใจ): สังเคราะห์จากรากฐานการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนผ่านโครงการครูพระสอนศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจเป็นแกนหลัก
4. A-Attitude (ทัศนคติ): สังเคราะห์จากบทบาทผู้นำสงฆ์ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Visionary Leadership) ที่สามารถปรับทัศนคติของชุมชนให้เห็นความสำคัญของการลงทุนทางสังคมมากกว่าการรอรับบริจาคเพียงอย่างเดียว

การสังเคราะห์องค์ความรู้¹นี้ช่วยฉายภาพการเปลี่ยนผ่านบทบาทของคณะสงฆ์จากผู้ให้ในเชิงรับ สู่การเป็น ผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneur) ที่สร้างระบบนิเวศความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์จากการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์เป็นฐานข้อมูลสำคัญ

(Sustainability Dynamics Model)

และ KUMAR-MODEL

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า บทบาทของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ในการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์มีพัฒนาการที่สำคัญจากการสงเคราะห์เชิงบรรเทาทุกข์ ตามจารีตประเพณี ไปสู่การบริหารจัดการในรูปแบบการลงทุนทางสังคม เพื่อสร้างทุนมนุษย์อย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนผ่านนี้ไม่ได้เป็นเพียงการให้ทุนการศึกษาหรือปัจจัยสี่ชั่วคราว แต่เป็นการสร้างระบบนิเวศความไว้วางใจ โดยใช้ต้นทุนทางสังคมคือ ศรัทธาและความเชื่อถือทางสถาบัน มาเป็นกลไกหลักในการระดมทรัพยากร

ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความยั่งยืน

1) โครงสร้างการบริหารแบบทวิภาค คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ประสบความสำเร็จในการแยกบทบาทหน้าที่ระหว่าง ฝ่ายบรรพชิต ที่ทำหน้าที่วางนโยบายเชิงยุทธศาสตร์และเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ กับ ฝ่ายคฤหัสถ์ หรือ คณะกรรมการฝ่ายฆราวาส ที่รับผิดชอบด้านการบริหารจัดการการเงินและบัญชี โดยตรง กลไกนี้ช่วยลดข้อจำกัดทางพระธรรมวินัยและสร้างความคล่องตัวในการดำเนินงาน

2) นวัตกรรมทางการเงินและธรรมาภิบาล มีการใช้รูปแบบกองทุนถาวร หรือ กองทุนบุญตอกผล ที่เน้นการรักษาเงินต้นและนำเพียงดอกผลมาบริหารจัดการ ควบคู่ไปกับกลไกธรรมาภิบาลแบบเปิดเผย ที่มี การรายงานบัญชีรายรับ-รายจ่ายต่อชุมชนอย่างโปร่งใส ช่วยรักษาฐานศรัทธาของผู้อุปถัมภ์ได้อย่างต่อเนื่อง

3) โมเดลการพัฒนาที่บูรณาการ การดำเนินงานถูกขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ Surin Sangha Model และ KUMAR-MODEL ซึ่งให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน (บวร)

การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาสนับสนุนการเรียนการสอน และการมุ่งเน้นพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับความรู้ทางโลก

อย่างไรก็ตาม จุดเปราะบางที่สำคัญคือการพึ่งพาภาวะผู้นำเชิงบริหารมี ของเจ้าอาวาสหรือผู้นำสงฆ์ เป็นรายบุคคล ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเกิดการสะดุดหยุดลงของโครงการเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ คณะสงฆ์ จึงจำเป็นต้องเร่งเปลี่ยนผ่านจากระบบตัวบุคคล ไปสู่ระบบสถาบัน เพื่อประกันความมั่นคงของพันธกิจศึกษาสงเคราะห์สืบไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ระดับวัดและสถานศึกษา

การจัดทำแผนสืบทอดตำแหน่ง ต้องเร่งกำหนดโครงสร้างอำนาจและการบริหารจัดการที่ชัดเจน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะการบริหารให้แก่พระสังฆาธิการรุ่นใหม่และคณะกรรมการฆราวาส เพื่อลดความเสี่ยงจากการเกิดสูญญากาศทางอำนาจและการบริหารจัดการเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำสงฆ์

การสร้างความเป็นเจ้าของร่วม ส่งเสริมให้ชุมชนและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และตรวจสอบการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด เพื่อให้โครงการศึกษาสงเคราะห์กลายเป็นสมบัติของชุมชน อย่างแท้จริง

2. ระดับนโยบายและคณะสังฆาธิการ

การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดับปกครองคณะสงฆ์ ควรส่งเสริมหลักสูตรอบรมทักษะการบริหารจัดการองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร (NPO Management) และ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารสาธารณะให้แก่พระสังฆาธิการ

การยกระดับกองทุนบุญดอกผลเป็นมาตรฐาน ผลักดันให้โมเดลการจัดการกองทุนถาวรที่มีระบบธรรมาภิบาลโปร่งใสของจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้นแบบมาตรฐาน ในการดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ทั่วประเทศ เพื่อเปลี่ยนบทบาทของวัดจากการเป็นผู้รับบริจาคในเชิงรับ สู่การเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ที่สร้างหลักประกันทางการศึกษาให้แก่เยาวชนอย่างยั่งยืน

สรุป

บทบาทของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ในการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์มีพัฒนาการที่สำคัญจากการสงเคราะห์เชิงบรรเทาทุกข์ตามจารีตประเพณี ไปสู่การบริหารจัดการในรูปแบบ การลงทุนทางสังคม (Social Investment) เพื่อสร้างทุนมนุษย์อย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนผ่านนี้ตั้งอยู่บนการสร้าง ระบบนิเวศความไว้วางใจ โดยใช้ต้นทุนทางสังคมคือ ศรัทธาและความเชื่อถือทางสถาบันมาเป็นกลไกหลักในการระดมทรัพยากร

ผลการศึกษายืนยันว่าปัจจัยแห่งความยั่งยืนมิได้ขึ้นอยู่กับปริมาณเงินบริจาค แต่ขึ้นอยู่กับโครงสร้างการบริหารแบบทวีภาค ที่แยกบทบาทผู้นำจิตวิญญาณออกจากฝ่ายบริหารจัดการการเงิน การใช้

นวัตกรรม กองทุนบุญดอกผล ร่วมกับกลไกธรรมาภิบาลแบบเปิดเผยต่อสาธารณะ ได้ช่วยเปลี่ยนสถานะของวัดจากการเป็นผู้รับบริจาคในเชิงรับ สู่การเป็น ผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneur) ที่สามารถสร้างหลักประกันทางการศึกษาให้แก่เยาวชนได้อย่างมั่นคง องค์ความรู้ที่ได้รับจาก Surin Sangha Model และ KUMAR-MODEL จึงเป็นข้อพิสูจน์ถึงการแปลงภาวะผู้นำเชิงบารมีให้กลายเป็นระบบสถาบันที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์อย่างยั่งยืนในบริบทของสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ ธรรมรัตนารักษ์. (2557). *บทบาทของวัดในการส่งเสริมการศึกษาและคุณภาพชีวิตในพื้นที่ชนบทของจังหวัดสุรินทร์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กรมการศาสนา. (2559). *แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ (มหานิกาย). (2566). *แผนยุทธศาสตร์การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2566–2570)*. สุรินทร์: สำนักงานคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ (มหานิกาย).
- พระครูฐานแพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสสี). (2565). ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 2(2), 80-93.
- พระครูสมุห์สนิทวงศ์ วุฑฒิวิโส (เจริญรัตน์ตวงค์) (2566). อนาคตภาพการขับเคลื่อนเครือข่ายองค์กรพุทธนานาชาติ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน. ดุษฎีนิพนธ์. สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2560). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 46). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อริยม.
- พระมหาวิศิษฐ์ อภิภูณโณ. (2562). บทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. *วารสารวิชาการ มจร.*, 6(1), 120–135.
- เพชร จินดาพร. (2563). การศึกษาสงเคราะห์: แนวคิดและปฏิบัติการในบริบทสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 8(2), 55–70.
- มาลี ตั้งจิตเจริญ. (2558). *การจัดการทรัพยากรชุมชนโดยใช้หลักพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สนทนากลุ่ม นางรจนา ทองประดับ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปอยเดิน (อินทศึกษา), 11 ตุลาคม 2568.
- สนทนากลุ่ม พระครูชินวรโกศล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพรหมสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์, 11 ตุลาคม 2568.
- สนทนากลุ่ม พระครูปริยัติปัญญาโสภณ (ผศ.ดร.), รองเจ้าคณะอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, 11 ตุลาคม 2568.

- สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. (2561). *คู่มือการสงเคราะห์ทางสังคมและการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สัมภาษณ์ เจนจิรา บุญเย็น, ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์, 4 พฤศจิกายน 2568.
- สัมภาษณ์ นิตานาถ แก้ววินัด, อาจารย์ประจำคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 10 พฤศจิกายน 2568.
- สัมภาษณ์ วรวิทย์ ทองไธยนันท์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์, 4 พฤศจิกายน 2568.
- สัมภาษณ์ อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์, รองผู้อำนวยการวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 10 พฤศจิกายน 2568.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- อภิชาติ ปานสถิต. (2564). การประยุกต์ใช้ทฤษฎีทุนทางสังคมเพื่อความยั่งยืนของโครงการสงเคราะห์. *วารสารวิจัยพัฒนาสังคม*, 10(3), 45–60.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- World Bank. (2012). *Social Capital and Poverty Reduction: A Sustainable Development Approach*. Washington, D.C.: The World Bank Group.